

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díjaszáz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

A mozgató eszmék a keresztyénségben.

(Folytatás.)

A harmadik megfejtési mód a modern naturalismus, vagy spiritualismus, a zürichi Láng, vagy Ballagi-féle nézet, mely hasonlón az előbbi teoriákhoz az untig emlegetett „mai tudomány“ szempontjából semmikép sem menthető rövidlátással a hitesezmék, mint szerinte a vallásnak csak külső esetleges jelentkezései, és nem lényeges formái iránti indifferentismust fődogmájává proclamálván, úgy látszik, csak sejtelmével sem bír annak, hogy az embernek isten tudata, mely épen hittanában talál kifejezést, mily solidáris, és lényegében egységes összefüggésben van a gyakorlati emberrel, az ember érzelmeinek és akaratának praktikus irányzásával és kifejtésével; és hogy a hitesezmék a sajátképeni termő eszmék az ember szellemiségében, ezek a nap az ember erkölcsi világában, mely nélkül sem vallás, sem erkölcs nem képzelhető. Ezen naturalistikus felfogás a keresztyénségben a hitesezméket a vallástól, és ennek gyakorlati hatásától teljesen elválasztja, és a vallást tökéletesen tárgytalanná, és minden realis hittartalomtól üres fogalomná tevén, a keresztyénséget csak annak realis megvalósításában határozza meg. Egész az unalomig hallottuk már, hogy a keresztyénség hittartalma csak „korhadó kéreg“, csak az „egyház testén terjengő penész“ stb. a keresztyénség summája pedig a szeretet, az emberben rejlő valláserkölcsi csirák kifejtése, a vallásos felbuzdulás stb. szóval: a keresztyénség tényleges megvalósulása. Hát hiszen megengedjük, hogy ez a keresztyénség gyümölcseiben, hatásában; hanem — hol a fa, a gyökér, a nedvkeringés, az élet titkos pezsgése — a termő eszme? A szellemvilág benső csiráit mi indítja meg, és mi ad annak irányt, ízt, színt és zamatot? Az erkölcsiség mint ismeret, vagy mint tananyag — tudjuk — nem productiv; a kategorikus imperatikus a zsidó vallásban is csak annak saját hitesezméjétől, mint Istennel kötött szerződési feltétel nyert, — és itt is csak betüszert, külső alakító erőt; és a hitesezmék impulsusa nélkül a morál csak úgy mint a vallás is

csak üres szó, meddő fogalom, élettelen fa, „meghalt állat.“ És ha a keresztyénség csakugyan nem egyéb, mint az ember természetébe letett valláserkölcsi csirák önerejű, és egyéni kifejtése, hát mért nem féjti ki azt magából az ember a keresztyén hit hatásának határain túl, Afrika sivatagain, Ázsia vadonjaiban az emberevő hotten-tották, kafferek közt? és ime, a missió által importált hittartalom azon sivár talajon is megfogamz, és gyümölcsöt hoz. Látni való, hogy a jellemzett naturalismus, mely az ő rendszerében — a tudomány által sehogy sem indokolható félszegeggel a hitesezméket bénaságra kárhoztatta, és az istentudat hatásának helyt nem ad, csak ép úgy, mint a természettudomány a physiszt merőben physikai törvényekből, az Aristoteles rendszerébe kisegitőül felvett „energia“ fogalma nélkül, úgy ez is a keresztyénséget hitesezmék teremtő és megpezsztítő hatása nélkül megfejtteni nem képes.

És — még egy, — tárgyunkkal némi vonatkozásban levő nézetre kell reflectálnom, mely ugyanis az újabb időben, különösen a prot. egyletek részéről „a hitszabályzó mai tudomány“, és „modern világnézet“ nagyhangú igényével lépett fel; és legközelebb a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ f. évi 7. 8-ik számaiban, nevezetesen Gyurácz Ferencz által Dr. Krausz, némethoni lelkész és prot. egyleti tag felolvasásából ezen czim alatt: „miért nem állított fel eddig a prot. egylet új hitvallást a ker. egyház számára“ közölt tanulmányban praegnans kifejezést talált. A felelet a feltett kérdésre oda üt ki, hogy „a 16-ik századig a ptolemeus-féle világnézet uralkodott, és csak ezen idő óta fejlődött ki a kopernikus-féle világnézet, a keresztyénség még eddig nem volt képes az ő dogmáit a kopernikus-féle tanrendszer új alakjába önteni, és ezen megfejtés mintha azon nézetet látszanék involválni, hogy a vallás általában, és különösen a keresztyénség az akkori cosmologiai, vagy physikai képzetek hatása alatt támadt, és így ezen képzetek megszűntével, vagy változásával megszűnik vagy változik a keresztyénség is.“ Már ha ezen theoria színrehozatalának, és érvényesítésének célja lappangna a „mai tudomány és világnézet által

fegyelmezett észre" történt oly gyakori hivatkozás, vagy ezen cikk közlése alatt is; megvallom, hogy e téren ennél — kevésbé tudományos felfogással nem találkoztam.

A keresztyénség, melyben az ember, a keresztyénségnek sajátos istentudatában önnön magát — szellemiségét, ethikai természetét, emberiségét ismerte fel, mint katexachoten szellemi vallás a teremtés fogalmán kívül, mely igenis lényegéhez tartozik, mert istentudata ezen alapszik, — más egyéb az emberen kívül eső világróli ismerete, u. m. kozmologiai, geologiai, physikai problémák és képzetek által lényegesen sem érdekelve, sem befolyásolva, sem impulsálva nincs. A természettudomány rászármazott ismeretét, fogalmait, és képzetait, úgy, a mint azokat találja, egyszerűen elfogadja; azoknak symbolumai- val és képeivel beszél „a feljövő napról, és ama kiterjesztett erősségről“ stb., de impulsusait nem a természettudomány képzetitől, hanem hiteseiméitől, és ethikai természetétől nyeri; és így akár a ptolemeus-, akár a kopernikus-féle világrendszer fogalmainak nyelvén beszél, csak a maga nyelvén, Istentől vett hitigazságait és erkölcsi elveit beszéli. Például: mikor a feljövő napban Istennek mindenekre, még a gonoszokra is kiáradó szeretetét látja, nem természettudományi problema, hanem a keresztyénségnek sajátos istentudata által van offiálva, és ugyanezt a hiteseimét módosítólag nem érinti, ha a világrendszer modern fogalmaival lett kifejezve.

Bizony sajátos fictiója a modern iránynak, melyszerint neki axiomaszerű bizonyosságnak láttatik, hogy a külvilágróli képezetek, és az előhaladott természettudományi ismeretek a keresztyénségnek akár teremtésére, akár ez idő szerinti módosítására lényegesen és behatón befolyának. Az embernek hitvilága igenis a külvilágot a saját világosságába helyezheti, hanem a külvilágróli észleleteknek és ismereteknek vajmi kevés közülük van az ember szellemi és ethikai természetében fekvő benső világához. Az áfrikai néger, ki egy csillag nevét sem ismeri, kinek most is a tenger mélyeiből búvik elő a nap minden reggel, ki az eső és harmat képződése törvényeit nem ismerve, az ég megnyilatkozott csatornáiból várja azt, — csak úgy lehet keresztyén, mint Humboldt, vagy Kopernikus, és Newton, kik előtt a „Kosmos“ nyitott könyv; és viszont ezeknek kozmologiai és természettani ismerete — hacsak a hiteseimék hatályába nem léptek, egy cseppet sem érintik az érzelmek és az akarat erkölcsi világát. Egy physikai, vagy csillagászati felfedezés, vagy egy matematikai problema megoldása az emberiségnek erkölcsi világában soha mozgalmat és forradalmat nem idézett elő. Szóval: az ember, mint a természeti világ része, ezen állásához képest érdekelve van ugyan a külvilág megismerése iránt, de ezen ismeret a keresztyénségre, mint az embernek ethi-

kai világára sem teremtőleg, sem módosítólag, sem gyümölcsözőleg be nem folyhat.

De — mi tehát a keresztyénségben a teremtő erő, és a mozgató eszme? Ha már a keresztyénség sem egyes nagy szellemek teremtő akaratából, és tervszerű megindításából, sem az emberfogalom történeti kényszerűségéből, sem csupán az emberben fekvő valláserkölcsei erők természetes felpezsdüléséből, sem végre a természet világából meritett ismeretek és képzetek hatásából okszerűen meg nem fejthető; mi hát a keresztyénségben a mozgató erő, az érzelmet és akaratot megpezsdítő elem? Azon erkölcsi forradalomban, mely a keresztyénséggel megindult, és a mi mindent, mi az akarat körébe esik, a maga átalakító, megújító hatáskörébe vont, mi képezi a sajátképeni élesztő kovászt, az ujjáteremtő elvet?

Midőn most ezen kérdéssel a megfejtésül kitűzött tárgyhoz közelebb lépnek, engedje meg a tisztelt olvasó, hogy előlegkép a tárgy megvilágosításához szükséges egy irányadó és tájékoztató főelv megadását kérjem, minek megadását, és elismerését annál is inkább reményelem, mivel azt a jól felfogott tudomány maga is petitionálja, és mivel ezen irányelv nélkül az emberi művelődés és fejlem történetét eredményeiben és nyilvánulásaiban igenis, de végokaiban megérteni egyáltalán nem lehet. Ezen petitionált principium pedig az, hogy: az ember fejlődési és haladási ösztöneit mindenkor hiteseiméből meríti.

Talán messze vezetne e helyen, ha ezen igazságot philosophiai világításba akarnám hozni. Elég, ha a világfejlem, és az emberi művelődés nyomait, a külső események alatt mozgó és mozgató élet üterét észlelve, azon, a történet által tapasztalatilag igazolt tényre jutok, mikép a világtörténet, és az emberfejlés végczélja, hogy az ember természeti lényből szabad szellemiséggé, erkölcsi lény né legyen.

Azon elvhez képest már, hogy „csak hasonlók ismerhetik fel egymást, és csak a felismert igazság hathat az emberre; az embernek istenismerete, azaz: hiteseiméje, az ember emberlétének mértékét, de egyszersmind tovább fejlődésének ösztönét képezi. Az embernek vallásos ismerete ő maga haladási ösztöneiben, művelődési és erkölcsi aspiratióiban. Az exact tudományok, világismeret, és külső formalis műveltség csak igen másodrangú tényezők az emberiség haladásában, és az embert lényegileg soha előbbre nem vitték. Csak a hiteseimékben fekszenek azon rugók, melyek meg nem ernyednek, míg horderejüket meg nem haladták; és azon cohaesionalis erők, melyek compact testületeket képezve, önmagukat az ember világában — társadalmi, állami és családi életében megvalósítani reprodukálni képesek. Minden egyes civilizációi réteg az azt mozgató vallásos eszmében találja megfejtését.

És most — ezen, a történetben eléggé megvilágított igazságot előre bocsátva — kérdezzük: mi hát a keresztyén műveltséget kormányzó és mozgató eszme?

E kérdésre először is egy példázattal felelek, melyhez a vonásokat, és színeket az írásból, és pedig — mint én hiszem — az írás kellő közepéből, épen szíve véreből vettem. „Egy embernek vala egy fia, ki leszakadt az ő atyjának szivéről, és korcs fiu lett. Az atya lelkének felőle való vetekedését (Móz. V. 3.); az atya szemét többé nem állhatta, és magához vevén az ő örökségének részét, elment idegen tartományba, és ott — nem érezvén többé magán azokat a lelket szívet átható és verő atyai szemeket, nagy vigán élt, és a vele hozott ősi örökséget is eltékozolta. És mikor már nem volna a magáéból, és élni mégis akart, mások pénzén, vagyonán és vérén élt, mások örömet, boldogságát is elköltötte, míg az emberek megsokalván gonoszságát, elvették utolsó fillérét — falat kenyérét, és az adósok börtönébe vetették. Ott feküdt, szegényen, elrongyolottan, nyomortól, betegségtől és éhségtől megviselve, és elgyalázva, szívében egy elvesztett élet, lelkében az összezúzott istenképe fájdalomával; származására, nevére, czimére nézve egy király fiu, a valóságban pedig egy nyomorult, testében-lelkében beteg koldus. És a z ő a t y j a, mikor eszébe vette volna fiának ezen esetét, elővette megtakargatott utolsó kincsét, és utra kelt, megkeresni az ő fiát, és — habár messze út volt odáig, az ő neve, czime, és királyi háza tisztességétől azon idegen tartományig, a mélységes nyomorig, és a gyalázatig, a hova az ő fia bukkott, — mégis elment oda ő maga, fázva, éhezve, szenvedve, rongyoskodva, és — nem restelte azt a büneitől megviselt embert az ő fiának, — neve és háza örökösének mondanni; adóságait kifizeti, orvost hív neki, sőt maga szolgál ágyánál. Ha meggyógyulna! Ha az ő fia — ki elveszett volt — megkerülne! És az a fiu — gondoljuk csak — mikor feleszmél, mikor gámmázos álmából felocsudva, egyszerre felemeli szemeit, és ráismer az ő atyjára — ki „úgy szerette őt“, és azokban a rajta csüggő szemekben, ráismer önmagára, bünére, mélységes esetére, az atyai háztól elzúllott életére; és aztán azon távolságban, mely az ő atyjának fényes háza, neve, és — az ő elvett állapot között létezik, megméri azt a mindeneget eltűrő, megmérhetetlen atyai kegyelmet és szeretetet; gondoljuk csak, ezen felismerés megrendítő hatása alatt, mily érzet dobban meg azon gyermek kebelében! Együtt mélység és magasság, együtt bánat és öröm, együtt kárhoztatás és kegyelem; együtt halál és új élet. Az ő atyja elhagyja fényes házát, megtagadja czimét, nevét, magára veszi a szegénységet, és a szégyent, rávall bűnökben meggyalázott saját képére, és együtt szenved vele, hogy azt megmentse, és magához fölemelje. Mily megalázó, megdöbbenő, és egyszersmind felemelő és megkapó gondolat! Bizonynyal, a két mózesi tábla rideg betűivel, a törvény villámlásával, és mennydörgésével soha így meg nem döbbsenhetette az ő szívet, mint ez az atyai szem. Ha atyai hatalmával jó, csak ruháját, kezét kaphatja meg, hogy őt haza vigye, de — ha szemével, atyai könyörületességének lelkével kapja meg, szívével, lelkével fogva ragadja meg őt; nem külső engedelmisségét és cselekedetét bírja, hanem őt magát.

(Folyt. köv.)

Ritter István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Az oxfordi egyetem előtt s különböző alkalmakkor mondott beszédek Mozleytől.

(10-ik folytatás.)

A tizenötödik beszéd a háladatosságról szól. Textus: Lukács XVII. 17. 18. Felelvén pedig Jézus, mondá: Avagy nem tizen tisztulának-e meg? A kilencz pedig hol vagyon? Nem térének hátra, hogy az Istennek dicsősséget adnának, hanem csak ez idegen nemzet. Talán nincs hiba, melyet az emberek borzasztóbbnak látnának másokban, mint a háladatlanosság, mely egészen természetellenesnek látszik. De mivel oly sokat panaszkodnak róla s más oldalról az egyes hálás tények gondosan följegyeztetnek, mint ritkaságok, melyek különös figyelmet érdemelnek, kell lenni valami nehézségnek a háladatosság gyakorlásában.

Vegyük azon kilencz embert, kik egy szó nélkül, köszönés nélkül elmentek, miután poklosságukból kigyógyította őket az Ur. Mit nem adtak volna ők, mit nem ígértek volna előre, ha valaki visszaadja egészségüket; de ez csak képzelt háladatosság volt. Mihelyt gyógyulást nyertek Urunktól, ott hagyták mert nem akartak semmi összeköttetésbe vele, mint kinek minden lépte őrizve van s azoké is, kiknek valami dolguk volt vele. Tőle gyógyulást nyerni is bűn volt sokak szemében. Vagy tán fékek, hogy tanítványainak akarja őket megnyerni az Ur. Vagy talán munkájukhoz óhajtottak visszamenni, bevegyülni újra a világba. A tiz közül kilencz a mint meggyógyult, elfeledkezett a hibáról s sohasem tért vissza köszönetet mondani. Van még más forrása is e háladatlanoknak s talán ez is szerepet játszott ezen embereknél. Ha valaki megnyeri, mire szüksége van, azonnal többet gondol magáról. Első gondolata ez: ez megillet engem, ez nem több, mint mihez jogom van; miért lennék érte hálás? A kilencz poklosnak is joga volt az egészséghez; miért lettek volna háladatosak, hiszen csak egészségekké lettek. Azon percz, midőn az ember megkapja, mire szüksége van, próbára teszi őt. Megváltozik gondolkodása; már az is, hogy nincs többé jóltevőjére utalva, nagy változást okoz. Mig szükségben szenvedett az ember, minden szabadító az ég küldöttének tünt föl; most már csak olyan az szemében, ki által megkapta, miben joga volt. Az oly panaszkodó természet, mely minden bajt, szerencsétlenséget a sors rossz bánásmódjának tekint, sohasem lesz kellőleg meghatva a szíveség által, mely őt bajától megszabadítja. Ugy tekinti azt, mint késői s teljesen tökéletlen elégtételt. Az önhittek is háladatlanok, a háladatosság az alázatosoknak levén megkülönböztető jellege. Nem ismeri a háladatoságot az oly ember sem, kit minden csekélység megsért. Az ily ember elfeledkezik a jótétemények bármely tömegéről is s bármely hosszú ideig volt is valaki jóltevője. Az élet tevékenysége, elfoglaltsága is sokakat háladatlanokká tesz; ha egy vágyuk ki van elégítve, más jött a helyére. Az ily emberek nem tekintenek a multa, el vannak foglalva a jövővel.

Hogy kell már megszabadulnunk ily kicsinyes érdekektől s betöltenünk azon nyílt köteleltséget, melyet Isten belénk oltott? Az írás megfelel, feltüntetvén a tiz közül azon egyet, ki „mikor látta volna, hogy meggyógyult: megtérem, dicsőítve Istent nagy szóval; és arcczal leborult az ő lábainál, hálákat adván neki.“ Mennyivel boldogabb volt ez, mint bármelyik a

*

kilencz közül, ki hálaadás, köszönés nélkül ment el. A háladatosság tehát önmagát megjutalmazó erény; élénk benyomásokkal illeti a lelket s ha megszokottá lesz, örök vidámsággal, elégtelenséggel; még azok, kik háladatlanok, ezt sohasem tapasztalhatják. Ezek csak akkor jók, akkor lágyul meg szívük, ha szerencsétlenek; ha vágyuk ki van elégitve, szívük újra megkeményedik. Így van aztán, hogy nyomorultságuk erényt idéz föl bennük, az egészség s biztonság halálukat okozza. A háladatos szellem a mint örömeinek forrása, úgy egy tekintetben vallás forrása is a lélekben. A háladatos szellem hisz egyedül, mert az ismeri el egyedül létének forrását, a Szerzőt, a Kurfőt. A háladatos szellem találja föl egyedül Istent; egyedül annak jelenti ki Isten magát; a tiz közül egy háladatossal az borul le egyedül Isten előtt, hálaikat adván neki.

A három utolsó, 16, 17, 18-ik beszéd egy kereskedő iskola növendékei előtt mondatott el. Ezekről kevés mondanivalónk lesz. A tizenhatodik beszéd textusa: Máté V. 15. 16. A gyertyát is nem azért gyújtják meg, hogy elrejtés véka alá, hanem hogy a gyertyatartóra tegyék és fényljék mindenkinek, kik a háznál vannak. Ugy fényljék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jócselekedeteiket és dicsőítsék a ti mennyei atyátokat. „A vetélkedés elvéről” szól a beszéd, mely elv ellenmondásban látszik lenni az Irás intéseivel, melyek alázatosságot parancsolnak. De a vetélkedésre szükség van az iskolákban s nemcsak ott, de a közéletben is megvan az ugynev. dicséretreméltó dicsvágy. A kérdést könnyű megfejteni, ha különbséget teszünk a mérséklet és túlzás, használat és visszaélés között. A nekünk adott tehetséget használnunk is kell; az állati természetben is úgy látjuk azt. A mezők vadai, a lég madarai, a tenger halai gyönyörködnek a teremtőtől nekik adott mozdulatokban, ez az ő életük s ennek kifejezésében gyönyörködnek. Az ember is élvezzi magasabb életének kifejezéseit, csak hogy ő tudja is egyuttal, hogy mások látják, midőn tehetségeit gyakorolja s mi az állatnál pusztán mozgás, nála kinyilatkoztatás, önkinyilatkoztatás a világ s a körülötte levő emberek előtt. A világ egy színpad s Isten tette azt azzá.

Bár természetesen szeretjük is az emberek dicséretét s szerethetjük is, mindenki tudja azt, hogy végre is Isten hegye előtt állunk a legfőbb bíró ítélőszékénél, kinek ítéletével összehasonlítva az emberek minden véleménye jelentéktelen, haszontalan. Ez — nevezzük ezt önértetnek, lelkiismeretnek, szent félelemnek, ez ellenőrző elve az emberi dicséret szeretésének. Hogy mások jóvéleményét óhajtjuk, ez természeti vágy; ha tulságba visszük, romlottság, betegség. S vajjon nyert-e ezen túlzással az igazság, vagy az emberi társulat? Ritkán nyert általa egy erős elvet a bölcsélet, vagy valami lényeges haladást ritkán tett a politika, vagy más tudomány. Ez elveket alkalmazza aztán Mozley az iskola növendékeire; beszél az angol kereskedő világ hátrányos s előnyös oldalairól stb. de ezeket mi mellőzzük.

A tizenhetedik „vallás az első választás” czim alatt közölt beszéd textusa: Máté VI. 33. Hanem keresétek először az Istennek országát és annak igazságát és mindazok megadatnak nektek. Az evangyéliom a vallásos életet, a vallásos elvek használatát első s nem utolsó lépésnek tartja, melynek együtt kell életpályánkkal haladnia s nem követnie azt. Kétségkívül folytathat valaki önző,

gondtalan életet s annak végén őszintén megbánhatja s megváltoztathatja eddigi életmódját, de így csak élte végén élt helyesen. Ugy választani a vallást, mint a mely majd végül jó, az élet tevékeny része után, valóságos istengúnyolás. A mi igaz végül, igaz kezdetben is. Hirdetni az igéket: keressétek először az Istennek országát és annak igazságát, czélja és kötelessége egy tanintézetnek. A kereskedelem emberei leginkább azok, természetesen nagyon sok kivétellel, kik üzleti ügyeik vezetése közben nagyon sok kísértésnek vannak kitéve, mert a vallás sok esetben akadály arra nézve, hogy valaki minél gyorsabb eszközökkel érhesse el célját, mert nem enged mellékutakat. Sok ilyen kísértés van, melyeknek ha enged néha az illető, azok nem képeznek tényleges becstelenséget, de az igaz vallással összeférhetetlenek s Isten előtt nem nyerhetünk miattuk kedvezést. Az ember nem szolgálhat két urnak.

Azon iskola, mely kereskedőket ad az életnek, igen fontos szolgálatot tesz a társadalomnak, ha a tanítványokba vallásos szellemet önt, ha megelőzi a próba napját s beleheli az ifjuba, mielőtt az élet küzdelme jőne, azon különös életnézetet, mely a kísértésnek ellene áll, megtanítja őket, hogy sohase tegyék az élet küzdelmében, a mit nem tennének egy sikeres életpálya után. Továbbá a vallásos nevelés igazságosság szellemét is önt az ifjuba, kiknek ebben is nagyon kell magukat gyakorlaniok. Igen fontos kérdés ez, főleg a gyáros világban, hol csak egyedül egy eszköz van, mely a munkaadó s munkás közti jó viszonyt fentartja: az igazság érzete. Ez könnyebben csillapít, mint az erőszak küzdelme.

„A dogmatikai tanítás befolyása a nevelésre” czime a különben teljes alkalmi, utolsó szám alatt álló egyházi beszédnek. Textus: I. Tim. III. 15. A z élő Istennek anyaszentegyháza, oszlopa és erőssége az igazságnak. Kifejti elsőben szerző, hogy vallásunk titkaival szemben nincs helye kutatásnak, hanem ott hinnünk kell; majd egy férfinak eleveníti föl emlékét, ki az iskolai ügyekben vezérlő szellem, lélek volt, ki az iskolai tanításban főnek tartotta a vallásos nevelést. Egy az iskola melletti új templom alapkövének letételekor mondatott e beszéd; a vallás szövetkezik itt a neveléssel s a meddig a nevelés halad, együtt kell azzal menni a keresztyén hitnek is; a nevelés épen úgy nem nélkülözheti a crédót, mint a klasszikusokat. Mindkettő hasznot húz ez egyesülésből. Vallás által fogadjuk be a nevelés elveit, ez ad komolyságot, súlyt az ifjui elmének.

Szokatlanul hosszú volt ez ismertetés, de igazán oly sok szép gondolatot találtam egy-egy beszédben, hogy kiírását nem tudtam mellőzni. Ifjabb theologiai nemzedékünk mindinkább kezd ismerőssé válni az angol nyelvvel; e csatornán sok remek eszmét átvihetünk magyar ref. egyházunk irodalmába. Mint kezdő ember, ki otthoni két évi segédlelkészi működésem alatt, körülményeimnél fogva ez időnek felét is alig szentelhetem gyakorlati bővebb tájékozottság szerzésére, mely tán másnemű czikkek írására szolgáltatnának tárgyat, így, más nyelvből vett eszmék terjesztésével óhajtottam egyházamnak használni s hiszem, hogy a bő ismertetésben sokan találtak egy-egy megragadó gondolatot, mint találhattam főleg én, több ízben is elkelletvén olvasnom egy-egy beszédet, hogy mintegy tervet alkotassak a belőle közlendő eszmék összeállítására. Mint az előszóban is kifejeztem, az ismertetés csak homályos képet adhat az eredeti beszédek szépségéről, melyeket azért mindenkinek hat-

hatósan ajánlok — de csakis tanulmányozás végett — figyelmébe.*)

Edinburgh.

Csiky Lajos,
lelkészjelölt.

B E L F Ö L D.

Bosszág János emlékezete.

Ismét kevesebb egygyel azok közül, a kik a tudomány fejlesztése és a jövő nemzedék tanítása és művelése érdekében működnek. A soproni ev. főtanodán, a természettan és mennyiségtan tanára, Bosszág János nincs többé. Alig pár héttel ezelőtt azon szándékkal hagyta el hazáját, hogy Schweizba utazik, s utjában, Tyrolnak Landeck nevű városa mellett, e hó 7-én az Inn folyóban lelta halálát. Az elmeháborodás legkisebb jele nélkül nézte utitársával, egy 8-ik osztályt végzett tanulóval, kit szórakozás végett maga vett kísérőül maga mellé, az Inn hidjáról a folyam zajló örvényét, gyönyörködve a hullámoknak zajos és vad játékában. Elmerengve az egymásra toluló habok zugásán, egyszer hirtelen előrántja tárczáját s átadja azt utitársának. S midőn ez, nem tudván mire vélni a dolgot, azt elfogadni vonakodott, eldobá azt magától, s oly gyorsasággal veté át magát a hid karfáján, hogy a megrémült ifjunak alig maradt annyi ideje, hogy a boldogtalannak a hid karfájához kapaszkodó kezét megragadhassa. A kétségbeesett ifju minden erejét összeszedte, hogy a szerencsétlent visszatarthassa, s gyors segélyért kiáltott; de míg segítség érkezhett volna, a boldogtalan kiszabadítá magát az ijedtében különben is elgyendült ifju kezéből, s egy pillanat alatt lezuhant a mély örvénybe, hol hullája, minden mentési kísérletek és nyomozás daczára, láthatlanul eltűnt.

A tanügy szép készütségű szakférfiut, az iskola buzgó s lelkes tanárt vesztett benne; egy szegény özvegy anya pedig egyedüli földi támaszát; s a kik tudják, hogy minő szeretettel, minő kegyelettel ragaszkodott a jó szívü, még alig 30 éves férfitü édesanyjához, kiért mindent de mindent kész volt feláldozni, nem gondolhatnak egyebet, mint, hogy csakis pillanatnyi elmeháborodás vad rohama volt az, a mely a boldogtalant e szörnyű tette ragadá, s csakis öntudatának gyors elvesztése enyésztheté el lelkében a végtelenül szeretett édesanyjának képét és emlékezetét.

M.

K Ü L F Ö L D.

Az összpresbyterián zsinat.

Reggeli ülés. Julius 5.

Elnök: Dr. Phin, a skót államegyház jelenlegi moderátora.

Tárgy: az igehirdetés és az igehirdetők képzése.

Mielőtt a napirendre tűzött tárgy taglalása megkezdett volna, bizonyos formai kérdés, és Taylor Innes ügyvéd előző napon tett indítványa felett kelle a zsinatnak döntenie. Ama formai kérdés itten, jelentéktelen voltánál fogva, bátran mellőzhető; a Taylor Innes indítványáról azonban meg kell emlékez-

Többen nyilván is kijelentették levelekben, mily kedves élvezetet szolgáltatnak nekik e beszédek, fogadja azok nevében is nyomos és tömör ismertetéseért elismerő köszönetüket s azon tudatot: sok lelket vigasztalt, magyar nyelven pedig először szólaltatta meg az angol remek szónokot.

nünk. Tudjuk ugyanis az előző nap eseményeinek folyamából, miszerint a jelzett indítvány, a református hitvallások összhangzóságának vitatása közben azon célból tétetett, hogy a zsinat egy bizottságot küldene ki, mely a jövő egyetemes zsinatra részletes jelentést készítne s terjesztene elő a különböző református egyházak hitvallásai, ezek aláírási feltételei és az egyház hivatalos, — vagy köztagjait illető szabványai felől. — Most a zsinati ügyek bizottsága, melynek az indítvány megfontolás végett átdatott, jelenti, hogy az a zsinat alapszervezetével összefér és így jogosnak tekinthető. Az indítvány felolvasása után Taylor Innes mondja, hogy neki tegnap óta többek által ajánlatot, miszerint csatolná elibe indítványának a református hitvallások consensusában találtató hitegység elismerését; ezt azonban ő csak azon feltétel alatt teszi, ha a zsinat egyhangulag beleegyezik. Dr. Begg rögtön feláll s indítványozza, hogy az előfüggelék maradjon el. Némi izgatottság fogja el a házat, de a vita hevesse fejlődhetésének Taylor Innes a célzott előfüggelék rögtön visszavonása által elejét veszi. Az indítvány tehát eredeti alakjában fogadtatik el, és pedig miután rajta senkinek sincs változtatni valója, egyhangulag. Ezzel a presbyteriánok egyetemes zsinata egy fontos intézkedést tett azon adatok összeállítására, melyek alapján jövőre, ha ugyan a körülmények czélszerűsége a zsinat bölcsessége előtt úgy találja hozni magával, akkor a létező hitvallások consensusának fog egy újabb hitvallásban, mely aztán az egyetemes presbyterianismus symboluma lenne, kifejezés adathatni.

A napirenden lévő kérdés tárgyalása Dr. Crosby által nyitott meg, szólván az „igehirdetésről és igehirdetőkéről.“ Az ülés elejének egy része már különben is napirenden kívüli formalis dolgokra fordítottván, a szónokok előtt csak annál sürgetőbb alakban lépett fel a kevés idővel gazdálkodni tudás követelménye s kénytelenek voltak lehetőleg rövidre szabni beszédeiket. Pedig hát azon beszédekre elkészülni végre is többé-kevésbé hosszú időt vehetett igénybe s azok előadására a külföldi presbyteriánoknak egy egész tengeri utat kelle megtenniök. Ez a kellemetlen eset érte most Dr. Crosbyt is, ki, mielőtt beszédét megkezdte volna, categorice hangzani hallá az elnök szájából, hogy a zsinati szabályok a szólási idő mennyiségét illetőleg szoroson megfognak tartatni, lévén azok oly változtathatlanok, mint a médek és perzsák törvényei. Dr. Crosby szép tiszta hangon, de az idő rövidege folytán mindinkább növekvő gyorsasággal ment végig beszéde folyamán. Főtanácsul az igehirdetés tárgyában azt adja az igehirdetőknek, hogy a tárgyra legyenek gonddal és a czéllal jöjjenek tisztába. A tárgy nem lehet más, mint Isten örvendetes izenete az emberi szivekhez; a cél pedig nem lehet más, mint a lelkek megtérítése. Szónoklat, philosophia, tudomány, emberi bölcsesség mindannyian sürgethetők és sürgetendők is, mint segédeszközök, de a czélnak mindig alája rendelendők. Az igehirdetőknek sohasem kell tulajdonképpeni fegyvereiket elhagyniök azon célból, hogy a tudomány embereit, vagy a scepticus philozophokat, azok saját álláspontjára állva czáfolják meg; mert különben lelépnek kiszabott működésök alapjáról, melyen mint isteni igehirdetői örömet tartoznak az emberi szívnek hirdetni. Az igehirdető, ki megveti ezen szabályt s a pantheistával, vagy atheistával úgy harcol, hogy ugyanannak álláspontjára áll, tehet szert valóban hirnevére a hirlapokban, de nem szolgálja azon tulajdonképpeni célját, mely a lelkészben eléje van tűzve. Dr. Crosby a predikálás modoráról szólván, erősen megtámadja az eccentricus szónokokat, keményen elítéli azokat, kik vigszágot és nevetést

fűznek egybe a szószéki teendőkkel, kik hivataluk hitelét hitvány tréfákkal és alacsony elméskedéssel vesztegetik el, kik Isten házából színházat csinálnak s azt kedvtelések és nem épülés helyének tekintik. A predikálás legyen komoly, természetes és ünnepélyes, egyszerű, tiszta és üde. Hogy kellő minőségű igehirdetők képeztessenek, hittani intézeteink a bibliai képzésre fordítsanak a jelenleginél nagyobb tért és gondot.

Dr. Cohen Stúárt, Amsterdamból, sok tekintetben a Dr. Crosby által követett érvelési nyomon haladva beszél a ház előtt a fenforgó kérdéstről.

Dr. Dykes, londoni lelkész, érdekesen szól a szószék és sajtó közötti viszonyhoz. Szerinte a igehirdetésnek magábanvéve most is meg van hatalma és befolyása, de viszonylagos állása alatta állanak, ami az a korábbi generatio idejében volt, jelenleg a birlapi és időközi sajtó nagy előhaladást tanusítván s az olvasó közönség körében nagy tért foglalván el. Ő úgy véli, hogy tekintettel kellene lenni az igehirdető képesség ápolására és fejlesztésére. Figyelembe véve a római katolikus egyház azon gyakorlatát, hogy papjai közül a legalkalmasabb embereket kiválogatja és azokat csaknem kizárólag igehirdetésre alkalmazza, ő elítéli ugyanazon rendszert, mely a lelkészet nagy részét teljesen elvágja a szószéktől, de úgy véli, hogy kitűnő szónoki képzettséggel bíró emberek előfordulása esetén, bölcs dolog volna, nem végeztetni velök egész összeségükben mindazon teendőket, melyek a keresztyén lelkészettel egybekapcsolvák, hanem felmenteni őket azok egy része alól, hogy kiképződhessenek a legfelsőbb fokú szószéki hatalommá és a legjobb munka ez uton nyerethessék részükről.

Dr. Ker rosszullet következtében távol lenni kénytelenülvén, Dr. Hall, New-Yorkból következett a házhoz szólani. Dr. Hall, kitűnő és vonzó beszéde folyamában, nagy nyomatékkal követé a Dr. Crosby által megnyitott utat, elítélvén a szószéki szélsőségek és tiszteletlenséget, s különösen rosszalván a társalkodási és pórias nyelv használatát. A szószéki feddőzés modora, a nyilvános czélnélküli predikálás hiábanvalósága szintén részesültek metsző bírálatában.

Dr. Watts, Belfastból, mint tanár szólván, sürgeti, hogy az igehirdetők a megváltó kegyelem és szeretet tanát hirdessék. Ő sajnálja, hogy az irás magyarázati előadások ki vannak esve az igehirdető rendes programjából. Az igehirdetés magában foglalja azon tanok magyarázatát is, melyek az emberi nem romlása s Krisztusban nyujtott idvessége felől az irásokban foglaltatnak és azon ember, ki e két dolog magyarázatát a szószéken mellözi, nem felel meg saját kötelességének.

Eddig a beszédek közt oly összhangzás volt, mint a képviselt egyházak hitvallásai közt, hanem most Dr. Willis, Torontóból, oly házias dolgokról kezd beszélni, melyek inkább szemközt állnak az előző beszédek folyamával. Ő nem akarja a presbyterián igehirdetést felibe emelni más egyházakénak, állitván, hogy a Krisztus evangyéliomának igazságait episcopalis templomokban is hallotta oly hatályosan hirdettetni, mint bármelyikében a presbyterián templomoknak. Ő Dr. Dykes-szel ellentétben azt tartja, hogy a szószék gyenge mostanában. Különösen úgy véli, hogy a presbyterián és nonconformista egyházak Skóciában, Angliában és Amerikában nagyon elhanyagolják kötelességeiket az istenitisztelet buzgalmi részét illetőleg. Sőt annyira megy szónok, hogy valami liturgia-féle behozatalát is ajánlja, ami azonban persze rögtön számos „nem“ felhangzásával találkozott.

Monod tanár beszél a hittanulók képzéséről a montaubani hittani intézetben. Néhány héttel ezelőtt, mondja szónok, egy új hittani intézet is nyílt Párisban, a strassburgi helyett, melyet a közelebbi háboru folytán elvesztének.

Az idő már 1 óra után lévén, a beszélés ideje 5 perczre rövidítettett, hogy a beszélni akarók mind szóhoz juthassanak.

Milligan, tanár Aberdeenből, a hitformák egyszerűsítéséről, vagy legalább a hittanulók és igehirdetők azokhoz való viszonyának módosításáról tesz megjegyzéseket; de határozatlan állításainál, vagyis inkább beszédének nem a tulajdonképpi tárgyhoz tartozó voltánál fogva, az 5 percz elteltével mindenfelől hangzának feléje a hallgatóság „idő“ kiáltásai.

Dr. M'Cosh, Princetomból, szól az amerikai hittani képzésről. A hittanulóknak bibliai képzésben kell a kollegiomokban részesülniök. Az igehirdetés sikerének titka annak bibliai voltától függ; az embereknek oly igehirdetőkre van szükségök, kik Isten igéjét, a maga egyszerűségében, tisztaságában és hatalmában, predikálják.

Dr. Begg, lelkész Edinburghból, ellentétben Dr. Willis-szel azt mondja, hogy nekik nincs szükségök liturgiára. A liturgiák inkább gátul, mint segítségül szolgálnak, s a lelkész részéről indolentiára, a nép részéről pedig hidegségre vezetnek. Milligan tanárnak pedig Dr. Begg azt mondja, hogy majd ha egy új westministeri gyűlés lesz, akkor beszélhetni fognak új confessióról is. Beszéde végén inditványozza, hogy „a zsinat vegye jegyzőkönyvre ünnepélyes meggyőződését arról, hogy Isten igéjének egyszerű, teljes és komoly predikálása teszi a keresztyén lelkészet nagy feladatát és mély hálaérzetét azon kiváló tekintetért, mely Isten igéjének predikálására a presbyterián egyházakban fordított, hívén hogy az irások mély ismerete, melynek biztosítására van az igehirdetés hivatva, képezi a keresztyén buzgóság és kegyesség valódi forrását.“

Dr. Thomson, Edinburghból, pártolván az inditványt, ez egyhangulag elfogadtatik.

D é l u t á n i ü l é s . J u l . 5 .

Elnök : Dr. Ormiston Brooklynból.

Tárgy : a vének intézményének elmélete és gyakorlata.

A kérdés tárgyalásáról természetesen itt sem lehet hosszasan referálnunk. Az értekezések különben, miket Lee tanár Glasgowból, Dr. Moore Columusból és Dr. Harper helyett Newburgból, Dr. Kerr tanár Pittsburgból, felolvastak, oly nyomon jártak, mely meglehetősen összeesik a presbyterián egyház általános véleményével.

Dr. Harper értekezésében egy ujszerű eszme is pendített meg, nevezetesen az, hogy a véneknek valami alkalom nyujtatnék rendszeres theologiai képeztetésre. Az eszme azonban, úgy látszott, nem találkozik a ház jótetszésével s igen hatályos vitatóra és kezelőre talált Dr. Simpsonban, orvosegyetemi tanárban Edinburghból, ki kimutatá, hogy a vének nem szoktak addig a gyülekezetek által hivatalukra alkalmaztatni, mig az egyházi és vallásos dolgok iránt való gyakorlati érdeklődés és részvétel által magokat arra alkalmasoknak nem bizonyítják. — Simpson tanár védelemre kél a vének működési feladatának kiterjesztése mellett, különösbbe az imagyületek, vasárnap i skolák vezetését és az egyháztagok látogatásának gyakorlatát illetőleg. Beszéde, melyet otthonias egyszerűség, nyíltság és mély komolyság jellemzett, élénk benyomással volt a házra.

Dusek lelkész Csehországból, beszéde megkezdéseül elnézést kér, hogy szólni akar a zsinathoz, nem saját anyanyelvén,

hanem angolul, világos lévén előtte, hogy az ősszpresbyterián zsinat nyelvét az angol teszi. Ő magát a legrégebb presbyterián egyház képviselőjének mondja, a Huss János egyházának, mely már Kálvin születése előtt vének által kormányoztatott. Érdekes dolgokat közölt a hallgatósággal a hussita egyház gyakorlati eljárása felől. Például, nálok nemcsak férfi, de nő vének is vannak és legalább némely esetekben a vének sorsolás útján választatnak az egyháztagok közül.

Dr. Adams, New-Yorkból, úgy tartja, hogy a felavatott lelkész, a vén s az egyház világi tagjai működése közt szoros összefüggés van. Említettett ma — jegyzi meg ő — hogy a lelkész nem töltheti be mind azt, a mi szívében fekszik és ajánlatott, hogy két egyházi tisztviselő alkalmaztassék a szószék elfoglalására, egyik az igehirdetési, másik pedig a pásztori munka teljesítésére. Ez szerinte bizonyára nem volna helyes methodus. — Épen olyannak tartja ő ezt, mint mikor két ember veszi kezelés alá a beteget, az egyik megnézvén annak nyelvét, és megtapogatván ütérét, a másik pedig megrendelvén a gyógyszert. Minél inkább prédikálta valaki az evangyéliomot, és minél inkább érintkezésbe jött az egyesekkel, annál jobb. A lelkészeknek mindenben szükségök van a vének segélyére, a Náthánielekére és Andrásokéra, hogy Simonokat vigyenek Krisztushoz. Szükségök van nekik férfiakra, kik annak végzésére kellő keresztyén nevelés által képesítve vannak s kik annak végzésére teljes szívökből hajlandók. De a vének kötelességeiről beszélni egy gyűlés előtt itt Edinburghban, annyi, mint követni azon syriai szónok példáját, kiből Cicero gúnyt csinált s ki, midőn Hannibal előtt beszélnie kellett, a „háborut“ választá tárgyául.

Sprot lelkész North Berwickből néhány szót szólván a kérdéstről, Dr. Thomson Edinburghból uondja, hogy a vének intézménye Skóciában, a presbyterián egyház három ágában 20,000 tagot számlál s örvend, hogy azon intézmény gyakorlata Amerikában és Skóciában annyira egyező. Szerinte sohasem volt a vének intézménye fontosabb, mint jelenleg és szükséges, hogy a zsinat rányomja arra imprimaturját és ajánlja azt minél inkább az egyház figyelmébe. Ő jónak látja, hogy a vének valami különös oktatásban részesíttessenek felolvasások útján, melyek képzett és tapasztalt emberek által tartatnának.

E ponton Dr. Blaikie jelenti, hogy Dr. Moody Stuart és a Sz. Lukács-templom hivatalnoktestülete meghívja a zsinatot jövő szombatra urvacSORAOSZTÁS tartására.

Dr. Phin, mint a zsinat tagja, nem akarja magát a jelzett urvacSORAOSZTÁS tartásának helyeslői közé soroztatni. Az ajánlatnak szerinte a zsinati ügyek bizottsága által kellett volna történnie.

Dr. Begg hasonló nézetnek ad kifejezést s erre vita támad, mit azonban az elnök tapintatosan ketté vág, kinyilvánítván, miszerint magától értetődik, hogy az urvacSORAOSZTÁS csak azokra tartozik, kik azon meg fognak jelenni.

A vita a vének intézményéről már teljesen bezárathatott volna; azonban Sprot lelkész indítványa tovább nyújtja azt, arra irányulván, hogy „neveztesék ki egy bizottság, mely a zsinat jövő gyűlésére jelentést adjon be a zsinatban képviselt egyházak tana és gyakorlata felől a vének intézményét illetőleg.

Az indítványt Snodgrass tanár pártolja; de Dr. Phin, pártoltatva Dr. Begg és Dr. Blaikie által, szükségtelennek tartja.

Végül Sprot lelkész, látván ellenzőinek tulnyomóságát, visszavonja indítványát.

Esti ülés jul. 5.

Elnök: Junkin György, Philadelphiából.

Tárgy: a belmissio Amerikában és más országokban.

Ez estve kiválólag az amerikai tagoké volt. Az elnök s a szónokok egyetlen kivétellel, mind amerikaiak voltak. Az óceánontuli testvérek eleven, fris kedélyhangulata és ügyes szónoki képessége sokkal inkább el van ismerve, mintsem a szabadegyház gyűlésterme jelen alkalommal is az ő meghallgatásukra, mint különben csaknem mindenkor, teljesen meg ne telt volna. Azonban szeretnek is ők egyszersmind, ha csak lehet, minél hosszabb beszédeket tartani s éppen ezért ezer szerencse, hogy előadásukat elmés ötletekkel és talpra esett megjegyzésekkel tudják fűszerezni; mert ilyenformán beszédeik bármily hosszúsága mellett is le tudják a hallgatóság figyelmét kötni. Az ő szellemök általábanvéve valóságosan bibliai, illetőleg evangyéliomi. Az evangyéliom tani és erkölcsi iránya annyira átment vérökbe, az egészséges bibliai irány oly mély gyökeret vert nálok s szívök teljességéből folyó beszédeik tartalmából ítélve annyira élethatalommá nőtte ki magát egyházi és társadalmi életökben, hogy szilárd phalanxukon az ugynevezett modernes speculatiók hitostromló legioja, a megfeszített és valósággal feltámadott Krisztus nyilt és titkos, avagy öntudatos és öntudatlan elleneinek bármily fegyelmezett csapata is, aligha volna képes számbavehető rést törni. Minden kétségen kívül áll, hogy az amerikai presbyteriánok erős bizonyosságot tesznek a bibliai és történelmi Krisztus mellett s tiszta, valódi evangyéliomi irányukkal nem meradnak a skót és angol presbyteriánok mögött.

Azok a beszédek, melyek ma estve az amerikai testvérek által tartattak, mindannyian minél hosszabbak valának s érdekes és meglepő világot vetének az amerikaiak felfogására és gondolkozására a tiszta, puritán keresztyénség felől, annak az új világban valóságos életerő gyanánt szereplő, roppant fontosságú feladatáról s ehez képest az amerikai presbyterián missiok irányáról, céljáról s evangyélizálási működéséről. A presbyteriánismus köztársasági rendszer s éppen ezért Amerikában még a politikai viszonyoknak is különösen megfelel — jegyzé meg a szónokok egyike.

Az amerikai presbyterián missiókról beszéltek: Dr. Paxton New-Yorkból, Dr. Cyrus Dixon New-Yorkból, Dr. Van Dyke Brooklynból. Mindannyian mesterileg kitétek magokért feladatuk megoldásában.

Végül Williams lelkész Swauseából, referalt röviden egy belmissioi társulatról, mely Walesben működik.

(Folyt. köv.)

Bethlendi Endre.

K Ü L Ö N F É L E K.

— Berlinben legközelebb megjelent Hartmann Edétől, a „Philosophie des Unbewussten“ című bölcészeti rendszer szerzőjétől e műnek második kiadása: „Das Unbewusste vom Standpunkte der Phytologie und Descendenztheorie“ (Berlin, Carl Duncker's Verlag, C. Heymons 1877.) A munka már annyiban is érdekes, a mennyiben egész meztelenségében sajátos módon előtűnteti a materialisták felületességét és elfogultságát. E mű első kiadása t. i. névtelenül jelent meg, s céljául tűzte ki a darwinismus föltétlen dicsőítését, az olyan darwinismusét, a mely minden czélszerűséget, a növények, állatok, emberek szervezetében, szellemi életében, v a k

természeti erők hatásai és örökösödési törvényeiből kimagyarítani képes volna. A névtelen szerző nagy hirre tett szert a materialisták táborában; öt éven keresztül nem győzték eléggé dicsérni és szakavatottságát a természettudományok terén kellően magasztalni, míg egyttal Hartmannról, ahol saját neve alatt a természettudományokat a spiritualismus bizonyítékaiul használja fel, azt állították, miszerint e nemű spiritualismus csakis a természettudományok újabb vívmányai körüli legmélyebb tudatlanságból eredhet. Most a második kiadásban kijelenti Hartmann, hogy az első kiadás célja nem volt egyéb, mint annak megmutatása, hogyan kellene a materialitmust legjobban vitatni, ha védői tudományos eljárást követnének; s így tehát a második kiadásnak második része, tartalmazza első részének, azaz az első kiadás szövegének megcáfolását.

Dr. V. M.

— A tiszántúli egyházkerület nyári közgyűlései már befejeztettek. E gyűlés leginkább a tanügygyel foglalkozott. A gymnasiumot illető belrendtartási szabályok némi változtatással elfogadtattak. — Az állandó igazgatóság felállítása elvben kimondatott. A tanárválasztás megejtetett. Elválasztottak pedig Gergely Károly szatmári gymnasiumi tanár és Elek Lajos békés-gyulai reáliskolai igazgató. Mindketten derék, jóra való egyének.

— Balogh Ferencz ur e hó 14-én hagyta el Edinburghot. Utjában Londonban töltött néhány napot, oly célból, hogy az angol biblia-társulat könyvtárában, az általa megírandó „Magyar biblia történelme“ című műhöz adatokat gyűjthessen.

— A Dr. Kármán Mór által szerkesztett: „Magyar Tanügy“ május—juniusi kettős füzetében, a „közoktatási szemle“ című rovatban, a budapesti egyetemről, Dr. Vécsey Tamás tollából egy igen érdekes közlemény jelent meg. E figyelemre méltó cikkben Vécsey különösen a jogi fakultásnál szeretne némi reformokat életbeléptetni. Különösen pedig a lecke pénz az, a mit ő, a tanárnak államtisztviselői jellegéből kiindulva, határozottan elkárhoztat. „A vagyontalan felekezeti iskoláknál, melyek supplicatióra, magán pártfogók kegyes adományaira szorulnak, csak elnézhető, hogy a tanárok az anomastikonból és tandíjből táplálják sóvány erszényöket; de a magyar állam egyetemeiről ezen rendszert, mely a tanár jövedelmét saját hallgatóinak számától és ennek ingadozásától teszi függővé, okvetlen ki kell küszöbölni.“ Teljesen igaz és jogosult óhaj! Hisz az minden kétségen túl van, hogy nem mindig a legjelesebb tanárnak van a legtöbb hallgatója, hanem itt biz a legtöbb esetben az dönt, hogy vajjon az illető professor ur tagja-e a vizsgáló bizottságnak? — s ha igen, úgy az ifju, — akarva nem akarva — kénytelen előadásait hallgatni, rettenetesen félvén a censori pressiótól. — Ajánljuk e cikket a tanügy férfiainak figyelmébe!

— A n-enedi „Egyházi és iskolai Szemle“ a multkor örömmel említé fel, hogy Heidelbergben, a modern theologia e főfészkeben, ugyancsak megszorodott mostanában a hittanhallgató ifjak száma. A Szemlének van is egy kis igazsága, azt azonban elfeledé megjegyezni, hogy az ottani theologus ifjak közt alig van egy pár bádeni születésű egyén, hanem mindannyian külföldiek, kiket a zsiros alapítványok edesgettek oda.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Épen most jelent meg s egyedül csak a szerzőnél kapható

Gyász- és sirbeszédék

(prédikációk, imák, sirversek) czimű munka.

Ára 1 frt 50 kr.

A füzet csinosan van kiállitva, szép tiszta nyomás, nagy nyolczadrét alakban. Tartalmaz: 16 sirbeszédet különféle korúak felett zár-imákkal versben; 10 udvaron mondandó gyászbeszédet s imát prózában; 8 prédikációt s két emlékbeszédet (a. Deák Ferencz felett, b. egy sirkő felállításakor elmondottat). Végre tartalmaz 20 különféle korúak felett mondandó u. n. sirverseket.

Ajánlom e művet azon ifju lelkésztársaim figyelmébe, kik a korszerűtlen, hosszú és unalmas halotti prédikációkat a térről leszorítani akarják; e rövid gyászbeszédekkel nekem azt tenni minden erőszak nélkül sikerült. Ajánlom a t. tanító urak figyelmébe is, mert művem jó részt versekből áll s búcsúztatók helyett szintén sikerrel használhatók némely darabok.

A pénz beküldése, vagy egyszerű megrendelés után a könyv bérmentve vagy utánvétellel azonnal küldetik posta fordultával.

Szegszárd, 1877. május hó.

Borszák Endre,

ref. lelkész.

4—4

Pályázat.

Az eperjesi ág. hitv. ev. kerületi hittanintézetnél az 1877/8-ik tanévvel egy rendes tanári állás betöltendő. — Ezen állással a hit- és erkölctan tanítása és az uj-szövetség magyarázata van egybekötve. Rendes évi fizetés 1200 frt és tandíjosztalék. — Pályázók kérvényeiket, melyekben életkoruk, állapotuk, tanulmányaik, nyelvismereteik és eddigi netáni szolgálataik okmányokkal igazolandók, f. évi augusztus hó 10-dik napjáig a szuperintendens hivatalhoz Rozsnyóra küldjék be.

Rozsnyón, 1877. július 9.

Czékus István,
szuperintendens.

3—3

Pályázat.

— A h.-szoboszlói ref. egyház leány-iskolájában az I. osztály tanítói állomására pályázat nyittatik. Fizetés: 400 forint, havonkénti részletekben; 12. 30 hectoliter buza, 12. 30 hectoliter árpa, az egyház magtárából. Kötelessége: az I-ső osztálynak egyházkerületi tanterv szerinti vezetése. — Szabályszerűleg felszerelt folyamodványok f. év aug. 15-ik napjáig Soltész László reform. lelkész urhoz intézendők. — Az állomás folyó év szept. 1-én elfoglalandó.

Kelt H.-Szoboszlón a ref. egyháztanács 1877. jul. 15-én tartott gyűléséből.